

โลกใหม่แห่งประชาธิปไตยไทยในเรื่องสั้น :

การใช้สัญลักษณ์และการตีความ¹

The New World of Thai Democracy in Short Stories: Symbols and Interpretation

รินฤทัย สัจจพันธุ์²

Ruenruthai Sujjapun

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอว่า นักเขียนเรื่องสั้นหลายคนได้ผืนถึงโลกพระศรีอารีย์แห่งประชาธิปไตยไทย และมีจินตนาการถึงรูปสัญลักษณ์ของพาหนะที่จะนำพาเหล่าผู้คนเดินทางสู่โลกใหม่ในอุดมคติ พาหนะที่นำมาใช้เป็นสัญลักษณ์มากที่สุด คือ เรือ ร่องลงไป คือ รถโดยสารยานวิเศษ และต้นไม้ ผู้เขียนศึกษาจากเรื่องสั้น 8 เรื่องที่เขียนในระหว่าง พ.ศ. 2514 – 2552 ซึ่งเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญหลายครั้ง เมื่อพิจารณาเหตุผลของการที่นักเขียนใช้สัญลักษณ์ในเรื่องสั้น พบว่า นอกจากจะเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่สร้างนัยความหมายระดับลึก ชวนให้ผู้อ่านตีความให้แตกแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม เพราะในบางช่วงเวลา บริบททางสังคมและการเมืองไม่เอื้ออำนวยต่อการแสดงเสรีภาพทางความคิดของนักเขียน นักเขียนจึงใช้สัญลักษณ์อันเป็นกลวิธีแยบยลทางวรรณศิลป์เป็นทางออกในการแสดงทัศนะทางการเมือง

คำสำคัญ โลกใหม่แห่งประชาธิปไตยไทย เรื่องสั้น สัญลักษณ์ การตีความ

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น: 40 ปี นับจาก 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

²ข้าราชการบำนาญ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ภาควิชาอักษรบัณฑิตยสภา สำนักศิลปกรรม เมธีวิจัยอาวุโส สกว. หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น : 40 ปี นับจาก 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

Abstract

This article presents the idea that many Thai writers dream of the Utopian world of democracy and imagine the symbolic vehicles to take the people to the new world. A “ship” is the symbolic vehicle which is mostly used, followed by a bus, a magic vehicle and a tree. The eight short stories written during 1971 – 2009 are studied. During which time political incidents occurred many times. After considering the reasons for applying the symbols in these short stories, it is found that symbols are the literary technique which invites the readers to interpret the deep meaning. Besides, it is clear that literature has close relationship with society. In some periods, the social and political contexts do not allow the writers to speak freely. Therefore, symbol, the ingenious literary device, is the way out to express their political ideas to the public.

Keywords: The new world of Thai Democracy, Short Story, Symbol, Interpretation

ความนำ

ความทุกข์เชิงที่ดูเสมือนไร้หนทางเยียวยาในโลกปัจจุบัน ทำให้เกิดความเชื่อเรื่องโลกใหม่ที่ดีกว่าเดิม เป็นการให้กำลังใจแก่มวลชนชาติว่า แม้จะสิ้นหวังในโลกปัจจุบันแต่ก็ยังมีความหวังในโลกหน้า ดังในพุทธศาสนามีความเชื่อเรื่องโลกพระศรีอาริยมตไตรย ในศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลามก็มีความเชื่อเรื่องวันสิ้นโลก และมีโลกใหม่สำหรับผู้ศรัทธาในพระเจ้า

การที่ประชาธิปไตยไทยดำเนินไปอย่างกระท่อนกระถ่นมาเป็นเวลาหลายทศวรรษนับจากเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง พ.ศ. 2475 ดังที่นักเขียนได้สะท้อนให้เห็นถึงการไร้สิทธิ การขาดเสรีภาพ และการไม่มีความเสมอภาค อันเป็นหัวใจของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ทำให้นักเขียนหลายคนมีจินตนาการถึงโลกประชาธิปไตยในอุดมคติ ที่แม้จะไปถึงได้ยาก แต่ก็ไม่มีสิ้นหวังเสียทีเดียว น่าสังเกตว่า

โลกใหม่แห่งประชาธิปไตยไทยในเรื่องสั้น : การใช้สัญลักษณ์และการตีความ

นักเขียนหลายคนจินตนาการถึงหนทางไปสู่โลกพระศรีอารีย์แห่งประชาธิปไตยไทย ในรูปสัญลักษณ์ของพาหนะที่จะนำพาเหล่าผู้คนไปจนถึงจุดหมายปลายทาง พาหนะที่นำมาใช้เป็นสัญลักษณ์มากที่สุด คือ เรือ แม้ว่าในทางพุทธศาสนาจะกล่าวเปรียบเทียบการบำเพ็ญทานบารมีของพระพุทธองค์ว่าดุจดั่งสำเภาทองพาเหล่าสัตว์ข้ามห้วงมหรณพภพ สงสารไปยังพระมหามอหิพพาน เรือที่นำพาฝูงชนไปสู่โลกใหม่แห่งประชาธิปไตยคงจะไม่ได้ยึดโยงกับสัญลักษณ์ที่ใช้ในพระพุทธศาสนา หากแต่ทำให้นึกถึงเรือของโนอาห์ที่นำสรรพสิ่งข้ามมหาสมุทรไปสร้างเผ่าพันธุ์ของชีวิตในโลกใหม่ ก่อนที่พระเจ้าจะทำลายโลกเดิมที่อุดมด้วยความชั่วร้ายด้วยการบันดาลให้น้ำท่วม เรื่องราวทำนองเดียวกันนี้ ยังมีการกล่าวถึงในพระคัมภีร์ของศาสนาอิสลาม ศาสนายูดาห์และศาสนาฮินดู ดังนั้น การเดินทางไปสู่โลกใหม่จึงเสมือนกับทางออกหลังการปะทะต่อสู้อันระหว่างประชาชนกับอำนาจรัฐ และเป็นความหวังที่จะมีสังคมใหม่ที่ดีกว่าเดิม

ผู้เขียนคัดเลือกเรื่องสั้นที่เขียนขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองไทย หรือได้แรงบันดาลใจจากเหตุการณ์นั้น ๆ เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516, เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, เหตุการณ์ที่รัฐบาลชินโยบาย 66 / 23, เหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2535, เหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2549 และช่วงการแบ่งขั้วความคิดทางการเมืองเป็น 2 ขั้ว เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาในประเด็นนี้ มี 8 เรื่อง ได้แก่

1. งานชุมนุมของคนบ้า (2514) ของ วิสา คัญทัพ ในหนังสือ *เราจะฝ่าข้ามไป*
2. เราจะฝ่าข้ามไป (2517) ของ วิสา คัญทัพ ในหนังสือ *เราจะฝ่าข้ามไป*
3. บนราวแห่งความคับแค้น (2521) ของพิบูลศักดิ์ ละครพล ในหนังสือ *เมืองไทยไม่ใช่ของของคนเดียว*
4. เรือลำใหม่ (2523) ของวิสา คัญทัพ ในหนังสือ *เรือลำใหม่*
5. ทานตะวันดอกหนึ่ง (2523) ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ในหนังสือ *ทานตะวันดอกหนึ่ง*
6. เรือลำใหม่ (2536) ของ ชัยภร แสงกระจ่าง ในหนังสือ *นางสิ่งหมอเดอไรซ์*
7. ไปให้ถึงจุดหมาย (2551) ของ ชัยภร มาลัยทัต ในหนังสือ *สะพาน รวมวรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 7*
8. รถด่วนสายประชาธิปไตย (2552) ของ คำปิ่น สิงสูงเนิน ในหนังสือ *ที่สาวของผม รวมวรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 8*

ในจำนวนเรื่องสั้น 8 เรื่องนี้ เรื่องสั้นที่เขียนในช่วงแรกสุด คือ “งานชุมนุมของคนบ้า” ของวิสา คัญทัพ เคยลงพิมพ์ในหนังสือ*คาราวาน* รวมเรื่องสั้นและบทกวี ซึ่งสันนิษฐานว่า เผยแพร่ใน พ.ศ. 2514 ต่อมานำมารวมเล่มอีกครั้งในหนังสือ *เราจะฝ่าข้ามไป* ของวิสา คัญทัพ ซึ่งพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2517

“งานชุมนุมของคนบ้า” เป็นเรื่องสั้นที่วิสา คัญทัพ จำลองภาพกลุ่มผองเพื่อนที่ล้วนร่วมกันใช้ชีวิตอย่างเฮฮา ร่าเริง และไร้จุดหมาย อันประกอบด้วย “พระเจ้าหัวฟู” “ปีศาจท้วม” “ศาสตราจารย์ประทอนทฤษฎีใหม่” “สมมติเทพจากบ้านสมเด็จ” “มนุษย์จินตนาการหมายเลขหนึ่ง จากลาดพร้าว” “เลขาธิการซ้ายบ่าแห่งสมาคมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” “ปีศาจหมวดแดงกามวิปริต” “เทพที่ฟ้าให้มาเกิดเป็นดาว” “คนเจิบเฉย” “เทพผู้ประทอนอาหาร” และ “เทพผู้คล้อยเคลิ้ม” เขาเหล่านี้คือใครกันบ้าง สุขชาติ สวัสดิ์ศรี³ เคยเฉลยไว้บางคนว่า “พระเจ้าหัวฟู” คือ หงา คาราวาน หรือสุรชัย จันทิมาธร “ปีศาจท้วม” คือ วีระศักดิ์ สุนทรศรี “สมมติเทพจากบ้านสมเด็จ” คงจะหมายถึง วินัย อุภุชฌ์ “ปีศาจหมวดแดง” หมายถึง ล้วน เขจรศาสตร์ และ “มนุษย์จินตนาการหมายเลขหนึ่ง” น่าจะหมายถึง สุวัฒน์ หรือ ทรงง ศรีเชื้อ

เหล่าคนบ้าข้างต้นส่วนมากเป็นผู้สร้างสรรค์และตีโต้กับโลกศิลปะทั้งดนตรี บทกวี ภาพวาดและบทละคร หลายคนมีอุดมการณ์และหลักการเข้มข้น เขาเหล่านี้พากันหนีโลกเก่าลงเรือลำเดียวกันไปหาโลกใหม่ พาหนะที่บรรทุกผองชน “คนบ้า” คือ *เรือแคนู* น่าสนใจว่าเหตุใด วิสา คัญทัพเลือกใช้เรือแคนู ซึ่งไม่ได้มาจากรากเหง้าแนวคิดของสังคมไทย เมื่อกล่าวถึงเรือแคนู ชวนให้คิดถึงชนเผ่าพื้นเมืองของดินแดนต่าง ๆ ดังนั้นหากจะตีความก็น่าจะเป็นว่า แนวคิดเรื่องการเดินทางไปสู่โลกใหม่โดยมีเรือเป็นพาหนะเดินทางเป็นแนวคิดที่มีมาแต่โบราณกาล นอกจากนี้ เรื่องสั้นเรื่องนี้เขียนขึ้นในยุคสงครามเวียดนาม ซึ่งนักปฏิวัติสังคมต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกาและระบบทุนนิยมจากตะวันตก ทำให้มีการเชิดชุกกลุ่มชนที่ถูกกดขี่รังแก เรือแคนูทำให้นักถึงอินเดียนแดงซึ่งเป็นชนพื้นเมืองของอเมริกา และเป็นภาพเสนอของผู้ถูกรุกรานเอาเปรียบ ถูกฆ่าปราบปรามจนกลายเป็น

³ ปาฐกถาของสุขชาติ สวัสดิ์ศรี เรื่อง “จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้นไทย” ในการประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2555 วันเสาร์ที่ 8 กันยายน 2555 ณ ห้องประชุม 407 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

โลกใหม่แห่งประชาธิปไตยไทยในเรื่องสั้น : การใช้สัญลักษณ์และการตีความ

เป็นเพียงชนกลุ่มน้อยในดินแดนที่พวกตนเคยเป็นเจ้าของ วิสา คัญทัพ เขียนถึงอินเดียแดงไว้ในเรื่องสั้นเรื่องอื่นอีกด้วย ซึ่งอาจสะท้อนทัศนคติต่อต้านมหาอำนาจอเมริกาที่แฝงฝังอยู่ในใจของผู้เขียน

แม้ว่า “เรือแคนูลำนั้นจะวิ่งฉิวได้คล่องแคล่วอย่างไม่ย่อท้อ” (วิสา คัญทัพ, 2532: 102 - 103) “เรือของเราแข็งแรงไม่มีใครจะทำลายเราได้ เราจะแล่นไปข้างหน้าเรื่อย ๆ” (วิสา คัญทัพ, 2532: 104) แต่โลกใหม่ที่ไหน เป็นอย่างไร นักเขียนไม่มีคำตอบให้ ดังที่กล่าวว่า “เขาไม่สามารถจะหาคลื่นวิหตุที่จะติดต่อกับโลกเก่าได้อีก ประหลาดอย่างลึกล้ำ เรือแคนูพาเขาห่างไกลออกมาจากโลกเก่าได้อย่างไม่น่าเชื่อ แล้วมันกำลังจะพาเขาไปดาวดวงไหนกัน” (วิสา คัญทัพ, 2532: 103) และแล้วในที่สุด เรือแคนูลำนั้นก็แตกย่อยยับไปไม่ถึงฝั่งฝันเพราะความบ้ำคั่งของคนที่อยู่บนเรือ

ต่อมา พ.ศ. 2517 วิสา คัญทัพ เขียนเรื่อง “เราจะฝ่าข้ามไป” พิมพ์ครั้งแรกในหนังสือชื่อเดียวกัน วิสาใช้ “ยานวิเศษ” เป็นสัญลักษณ์ของพาหนะที่จะพาชายหนุ่มและหญิงสาวคู่หนึ่งเดินทางข้ามไปสู่โลกใหม่ วิสาเสนอภาพของโลกเก่าที่มีลักษณะเป็น “เมืองเก่าที่รกร้างจะระเบิด” (วิสา คัญทัพ, 2532: 110) ที่ “บางที่ก็มีกรรมาไฟพันกันด้วย บางที่ก็มีการจลาจลชุมนุมรุนแรงไปหมด” (วิสา คัญทัพ, 2532: 110) และ “ไม่เห็นมีใครรักกันจริงจังเลย นอกจากเสแสร้งทำท่าเข้าหากัน” (วิสา คัญทัพ, 2532: 111) นอกจากนี้ “ทุกคนอาจยังไม่รู้ว่าอีกซีกโลกหนึ่งกำลังทดลองค้นคว้าผลิตอาวุธแปลกใหม่ ซึ่งมีอำนาจในการทำลายร้ายแรงมากมายหลายชนิด และพวกมันกำลังลำเลียงมาสู่อีกซีกโลกหนึ่งซึ่งเป็นสนามทดลองอาวุธของพวกมัน เพื่อให้คนเผ่าพันธุ์เดียวกันฆ่ากันเองอย่างบ้าระห่ำ” (วิสา คัญทัพ, 2532: 111) ในระหว่างยานวิเศษนำชายหนุ่มและหญิงสาวเดินทางรอดไปข้างหน้า หญิงสาวนำของเล่นและสิ่งประดิษฐ์หลายอย่างมาช่วยกันสร้างเป็นเมืองในโลกอนาคต

“แล้วตรงนี้หมายถึงชนบท ก้อนหินหมายถึงขุนเขา ต้นไม้พลาสติกแทนป่า ดังนั้น เขตนี้จึงเป็นเขตป่าที่สะพรึบพรั่งไปด้วยความชุ่มชื้นของต้นไม้ธรรมชาติและขุนเขาอันงามตา นับเป็นเขตของความอุดมสมบูรณ์

แล้วมีม้าสีขาวยืนอยู่บนภูเขาด้วย มีคนบางคนกำลังเฝ้าอยู่ ห้ามไม่ให้ผู้คนป่าเถื่อนจากเมืองเข้ามารุกราน ในมือของเขาคือหอกและ อาวุธร้ายแรงคอยพิทักษ์รักษาป่าอย่างมั่นคงแข็งขัน...

ม้าป่าสีดำตัวนี้มีท่าทีลึกลับ ให้ความหวังแก่มนุษย์ชาติ ทำท่าชะง่อมองขอความยุติธรรมจากผู้ที่จะลงมาบังเกิดเป็นนักปกครอง...

...การฆ่าล้างผลาญคงเป็นผลงานที่มนุษย์ชื่นชมมากที่สุด จึงในยุคนั้นไม่มีสิ่งมีชีวิตอื่นใด พืชพันธุ์ธรรมชาติต่าง ๆ ถูกทำลายฉิบหาย วายวอดหมด สัตว์เลี้ยงหมุ่หมาป่าก็ถูกทำลายจนสูญพันธุ์ มนุษย์ในยุคหลัง ๆ จึงไม่มีโอกาสได้เห็นตัวจริง ๆ ของสัตว์เหล่านั้น มีเพียงหุ่นจำลองที่ถูกสร้างตั้งเอาไว้เป็นอนุสรณ์ปรากฏอยู่ทั่วไปเท่านั้น ตัวเห็นไอนั้นไม่มี นั่นคือตู้เพลงอันเดียวที่บันทึกเสียงสัตว์ร้องทุกชนิดเอาไว้จนหมดสิ้น ใครต้องการฟังเสียงสัตว์ชนิดไหนก็ไปเปิดฟังเอาเอง นำสงสารมนุษย์ ในยุคนี้นับเป็นบ้าเลย...

...แล้วทางด้านนี้ บ้ายูแมนส์ ลิบ หมายถึง บ้ายบอกเขตปลดปล่อยของนักต่อสู้สตรีผู้เรียกร้องความเป็นธรรม พวกหล่อนสร้างเป็น อาณานิคมของพวกผู้หญิงโดยเฉพาะ ประท้วงและคัดค้านการกระทำ ที่นอกละเมิดของพวกผู้ชายที่เอาแต่ได้ พวกหล่อนกลัวว่ามนุษย์ใน พ.ศ. หน้าจะสูญพันธุ์ พวกหล่อนจึงยอมหันหน้าเข้าหาผู้ชายบ้างเป็นบางครั้ง แต่อย่างไรก็ตามพวกหล่อนกำลังพยายามหาวิธีที่จะผลิตมนุษย์ขึ้นเองให้ได้ ไม่จำเป็นต้องพึ่งผู้ชายอีกต่อไป ความเชื่อมั่นของพวกหล่อน อย่างหนึ่งที่ทำให้มีความหวังเพิ่มมากขึ้นก็คือ ผลการทดลองจาก นางสาวอีและนางสาวอา ปรากฏว่าหล่อนออกลูกออกมาเป็นไขคนละใบ ซึ่งนับเป็นประสบการณ์แรกที่มนุษย์ออกลูกเป็นไข่ ...”

(วิสา คัญทัพ, 2532: 114 - 116)

แต่โลกอนาคตที่สองหนุ่มสาวช่วยกันสร้างในจินตนาการก็ถูกบ่อนเซาะด้วยการ สมคบกันของ “จักรวรรดินิยมอเมริกา” “นายทุนหน้าเลือดผู้แสวงหาความร่ำรวยบนรอย

โลกใหม่แห่งประชาธิปไตยไทยในเรื่องสั้น : การใช้สัญลักษณ์และการตีความ

เลือดของกรรมาชน” และ “วิศวะกระยำผู้ผลิตอาวุธที่มีประสิทธิภาพสูงในการทำลายล้าง” (วิสา คัญทัพ, 2532: 116) ดังนั้น “ผู้คนที่รู้สึกก่อนเขาจะเริ่มเคลื่อนไหวตัวต่อสู้ และคัดค้าน..แต่...ผู้คนที่มโง่ก็ยังคงมกายอยู่เหมือนเดิม เพราะถูกล้างสมองด้วยแผน การศึกษาที่มันเป็นคนวางเอาไว้” (วิสา คัญทัพ, 2532: 116) ยานวิเศษไม่ได้พาคนทั้งสอง ไปสู่โลกใหม่ แต่ “แล่นกลับไปสู่โลกที่สร้างขึ้นมาเอง” (วิสา คัญทัพ, 2532: 117) ดังนั้น ผู้เขียนจึงจบเรื่องด้วยประโยคที่ว่า “ผมเพิ่งรู้แน่นอนเราจะต้องลงมือทำอะไรสักอย่าง ก่อนที่จะพากันฝ่าข้ามไปได้อย่างแท้จริง” (วิสา คัญทัพ, 2532: 117) นั่นหมายความว่า ไม่มีโลกใหม่รออยู่ที่แห่งใด แต่พวกเราต้องสร้างโลกใหม่ขึ้นมาด้วยตัวของเราเองโดยฝ่า ข้ามอุปสรรคทุกอย่างไปได้

วิสา คัญทัพ เป็นเด็กหนุ่มที่เติบโตในยุคแสวงหา งานเขียนของเขาพูดถึงความ เบื่อหน่าย สะอิดสะเอียนสังคมและสภาพแวดล้อม การหาทางออกอย่างไร้จุดหมาย จึงปรารถนาจะรวบรวมฝูงเพื่อนลงเรือแคนูลำน้อยผาคลื่นมุ่งไปหาโลกใหม่ แต่เมื่อต่าง คนต่างคิดต่างคนต่างฝัน เรือแคนูก็ถูกทำลายให้แตกกล ในที่สุดวิสามองเห็นทางออกว่า แทนที่จะพ้อฝันไร้สาระถึงสังคมในอุดมคติ กลับจะต้องยืนหยัดต่อสู้เพื่อสร้างชีวิตใหม่ที่ ดีกว่าเดิม เช่นเดียวกับที่วิสาแต่งเป็นบทกวีชื่อ “สิบสี่ตุลา” ซึ่งเป็นบทกวีดีเด่นและเป็นพลัง สำคัญในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีความตอนหนึ่งว่า

เมื่อยืนหยัดต่อสู้ผู้กดขี่ ประชาชนย่อมมีชีวิตใหม่
เมื่อท้องฟ้าสีทองผ่องอำไพ ประชาชนย่อมเป็นใหญ่ในแผ่นดิน
(วิสา คัญทัพ, 2532: 19 - 20)

หลังจากนั้น งานเขียนของวิสา สะท้อนความเสื่อมทรามของสังคมทุนนิยม ความฉ้อฉลของรัฐบาลเผด็จการทหาร และต่อต้านอำนาจจักรวรรดินิยมมากยิ่งขึ้น เขาสร้างจินตนาการเหนือจริงเพื่อพาจิตวิญญาณของเขาให้หลีกหนีไปจากโลกที่ ไม่พึงประสงค์ แม้เขาจะมองไม่เห็นว่าการปฏิวัติเป็นอย่างไร ได้แต่คาดการณ์ว่า โลกเก่าจะเลวร้ายยิ่งขึ้นกว่าเดิม แต่เขาก็สัญญากับตนเองอย่างมั่นคงว่า เราจะฝ่าข้ามไป

ใน พ.ศ. 2523 วิศวสร้างเรือลำใหม่ขึ้นมาแทนเรือแคนูลำเดิม ด้วยเรื่องสั้นชื่อ “เรือลำใหม่” เป็นเรื่องสั้นที่เขียน “ในป่า” หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แล้วนำมาพิมพ์รวมเล่มเมื่อ พ.ศ. 2523 หลังเรือแคนูแตก คนบนเรือกระโจนลงท้องทะเลฝ่าคลื่นร้ายแยกย้ายกันไปคนละทิศคนละทาง วิชาได้รับความช่วยเหลือจาก “มือของชาวชนผู้ซื่อสัตย์ เราขึ้นมาจากทะเลป่า” (วิชา คัญทัพ, 2523: 94) ให้ร่วมเดินทางบน “เรือรบรวี” ไปกับผู้คนอีกจำนวนมาก ทำให้รู้สึกเหมือนเกิดใหม่อีกครั้ง “ชีวิตใหม่ถูกชุบขึ้นจากความเจ็บปวดและความแค้น” (เรื่องเดียวกัน: หน้าเดียวกัน) วิชาบรรยายถึงเรือลำใหม่นี้ว่า “เรือใหม่มั่นคงแข็งแรง มีสมรรถภาพสู้รบในระดับที่แน่นอน ที่สำคัญเรามีนำร่องและกัปตันที่จัดการเดินทาง รู้ร่องน้ำลึกตื้น มีทิศทางและจุดหมายปลายทางที่แน่นอน ผิดกับเรือแคนูลำน้อยที่อ่อนเยาว์เบาบาง ปล่อยให้แคว้งคว้างสุดแต่จะลอยไปทางไหน” (เรื่องเดียวกัน: หน้าเดียวกัน) บนเรือรบรวี วิชาพบเพื่อนเก่าอีก 5 คน คือ “พระเจ้าหัวฟู” ซึ่งได้ชื่อใหม่ว่า “พลเพลงพันดา” “ซาตานท่วม” ซึ่งได้ชื่อใหม่ว่า “ข ระวังคนยาก” “ปีศาจหนวดแดง” ซึ่งได้ชื่อใหม่ว่า “ภราดรมาแดง” “เทพที่ฟ้าให้มาเกิดเป็นดาว” ในชื่อใหม่ว่า “นายมะขามสนามหลวง” “เลขาธิการชายบ้าแห่งสมาคมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” ในชื่อใหม่ว่า “ทอนยาแดงสด” วิชาและผองเพื่อนหวนคิดถึงเพื่อนคนอื่นที่กระจัดกระจายหายไป เช่น “สมมุติเทพจากบ้านสมเด็จ” และ “มนุษย์จินตนาการหมายเลขหนึ่ง” ฯลฯ จินตนาการในเชิงสัญลักษณ์ของเรือรบรวี ที่วิชา คัญทัพ บรรยายไว้ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ น่าจะหมายถึงพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่เขาและเพื่อน ๆ ได้เข้าร่วมต่อสู้ หลังหนีเข้าป่าเมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 วิชาเชื่อมั่นว่าเรือรบรวีเป็นพาหนะแข็งแกร่ง มีผู้นำที่มีความสามารถและมีคุณธรรม มีเป้าหมายทิศทางที่ชัดเจน และมีความเป็นประชาธิปไตย ที่จะนำพวกเขาไปสู่ “ฝั่งรูปชวาน” ไม่ว่าจะต้องฝ่าคลื่นร้ายลมแรงสักเพียงใด หรือแม้จะต้องสูญเสียลูกเรือไปบ้างก็ตาม เพราะ “มีลูกเรือมาจากทั่วทุกสารทิศ ทุกคนยอมรับในขณะนำร่องผู้มีคุณธรรมความสามารถและความชัดเจน เหนือสิ่งอื่นใดยอมรับในปมเดินเรือซึ่งนำร่องเป็นผู้กุม ทุกคนเป็นเจ้าของเรือมีสิทธิ์ผลักดันเรือลำนี้สู่จุดหมายปลายทางร่วมกัน...” (วิชา คัญทัพ, 2523: 107 – 108)

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของเรื่องสั้นเรื่องนี้ ชวนคิดว่าวิชาอาจจะแต่งขึ้นระหว่างร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และนำมาพิมพ์เผยแพร่หลังจากออกจาก

โลกใหม่แห่งประชาธิปไตยไทยในเรื่องสั้น : การใช้สัญลักษณ์และการตีความ

ป่าแล้ว เพราะหลัง พ.ศ. 2523 เมื่อรัฐบาลสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ใช้นโยบาย 66 / 23 ดึงนิสิตนักศึกษาประชาชนที่เป็นแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ออกจากป่าคืนเมือง ทำให้พรรคล่มสลาย แต่หนทางต่อสู้ที่วิสาเชื่อมั่นมิได้ล่มสลายไปด้วย วิสายังคงสร้างเรือลำใหม่ ต่อไป

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน พิบูลศักดิ์ ละครพล เขียนเรื่องสั้น 2 เรื่อง คือ เรื่อง **“เมืองไทยไม่ใช่ของคุณคนเดียว”** (2520) และ **“บนราวแห่งความคับแค้น”** (2521) แสดงอารมณ์คับแค้นของคนชั้นล่างในสังคมที่ถูกกดขี่เอาเปรียบ และวาดหวังจินตนาการถึงสังคมไทยที่ดีกว่าเดิม เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องเขียนขึ้นหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งสังคมไทยกำลังแตกแยกเป็นฝ่าย **“ขวา”** และ **“ซ้าย”** อย่างรุนแรง ผู้มีความคิดแตกต่างหรือต่อต้านรัฐบาลจะถูกใส่ร้ายหรือยึดเย็ดข้อกล่าวหาว่าเป็นพวกเอียงซ้าย หรือเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งทางการจะจับกุมคุมขังหรือปราบปรามอย่างโหดร้าย ทำให้ต้องหนีตายเข้าป่า และเข้าร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในเรื่อง **“เมืองไทยไม่ใช่ของคุณคนเดียว”** เสนอภาพของครูในชนบทที่ถูกใส่ความว่าถูกตำรวจจับด้วยข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์จากเพื่อนครูที่เคยเข้ารับการอบรมหลักสูตร กอ.รมน. มาแล้ว เพื่อนครูผู้ไม่พอใจเหล่านั้นกล่าวหาว่า **“ชอบนำเรื่องลัทธิการเมืองมาสอนมาพูด ชอบยุยงส่งเสริมเด็กให้กระด้างกระเดื่อง เป็นนักปลุกกระดม และนำเพลงเพื่อชีวิตมาร้อง”** และยังเป็นพวก **“ซิมเซา เข้ากับใครไม่ได้ ชอบอยู่คนเดียว เจ้าความคิด ชอบอ่านหนังสือ หมกมุ่นกับตนเอง และชอบเล่นดนตรี เหม่อลอยบางครั้ง”** แต่บางคนก็ชอบถกเถียงรุนแรง” (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2521: 147) ครูผู้ถูกใส่ร้ายคนหนึ่งทนไม่ได้ ลาออกกลับกรุงเทพฯ ส่วนครูอีกคนหนึ่งยืนหยัดต่อสู้ต่อไป และสั่งสอนเด็กนักเรียนซึ่งเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ว่าจะต้องศึกษาเรียนรู้เพื่อเปิดโลกทัศน์ให้กว้าง ไม่เชื่อง่าย ฟังความข้างเดียว จนเป็นเหยื่อของข้อมูลข่าวสาร ต้องมีเหตุผลรู้จักแยกแยะถูกผิด และที่สำคัญต้องไม่กลัวการเปลี่ยนแปลง เพราะสังคมต้องขับเคลื่อนไปสู่สภาวะที่ดีกว่าด้วยพลังของประชาชน

ผู้เขียนเรื่องสั้นเรื่องนี้ได้กล่าวถึงบทบาทของหน่วยงานสำคัญของรัฐ คือ กอ.รมน. ซึ่งย่อมาจาก กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2508 เพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ในช่วงการล้อมปราบนักศึกษาประชาชน ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 กอ.รมน. เป็นหน่วยงานสำคัญที่สนับสนุนกลุ่มพลังฝ่ายขวา

พิบูลศักดิ์ ตั้งข้อสงสัยต่อการทำงานของหน่วยงานที่มีอำนาจและงบประมาณมหาศาลแห่งนี้ จากการปราบปรามแบบเหวี่ยงแห ใช้ระเบิด เผา สังหารอย่างทารุณ และกลั่นแกล้งใส่ความข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์ให้แก่ผู้ที่มีท่าทีก้าวหน้า ไม่เออเอวยในผลประโยชน์ ไม่เชื่อนโยบายรัฐ และมุ่งเน้นการรวมกลุ่มเพื่อพึ่งพาตนเอง พร้อมตั้งคำถามว่า กอ.รมน. เป็นหน่วยงานรัฐที่มีบทบาท “เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดี หรือเพื่อให้ประชาชนอดอยากยากเข็ญ” และ “นี่มีงานป้องกันคอมมิวนิสต์...หรือว่าเป็นงานสร้างคอมมิวนิสต์” กั้นแนพิบูลศักดิ์ ละครพล ตั้งข้อเรื่องสั้นว่า “เมืองไทยไม่ใช่ของคุณคนเดียว” เพื่อชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นประชาธิปไตย ไม่ใช่เผด็จการ จึงไม่ควรมีผู้มีอำนาจเหนือกฎหมายในการละเมิดสิทธิ เสรีภาพของบุคคล ทำให้เกิดความไม่เสมอภาค ไม่เป็นธรรม และเห็นว่าสังคมไม่ควรถูกรอบงำด้วยความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว การมีความคิดที่แตกต่างกันเป็นสิ่งแสดงความเป็นสังคมประชาธิปไตยที่แท้จริง

ในปีต่อมา พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอเรื่องสั้นเชิงสัญลักษณ์เรื่องหนึ่ง คือ เรื่อง “บนราวแห่งความคับแค้น” เพื่อแสดงการขับเคลื่อนประเทศไทยภายใต้รัฐบาลเผด็จการ เรื่องสั้นเรื่องนี้เสนอความหมายใน 2 ระดับ ระดับพื้นผิว คือ การเสนอภาพของการให้บริการสาธารณสุขไปโลกพื้นฐานที่เอาเปรียบประชาชนผู้ใช้บริการ ในที่นี้คือรถเมล์ที่แน่นขนัดมีทั้งคนนั่งและคนยืนเต็มพื้นที่ เบาะที่นั่งซึ่งนั่งได้ 6 คน กลับถูกปรับให้นั่งเบียดกันไปถึง 7 คน อากาศในรถร้อนอบอ้าวไม่มีพัดลม คนขับรถขับเร็วจนน่ากลัวอันตราย กระเป๋ารถเมล์ไร้มารยาท ผู้โดยสารจ่ายออมและอดทนต่อภาวะเหล่านี้เพราะไม่มีทางเลือกอื่น จากภาพเสนอระดับพื้นผิวเช่นนี้ อาจตีความหมายในระดับลึกได้ว่า ผู้เขียนใช้ “รถประจำทาง” เป็นภาพสัญลักษณ์ของประเทศไทยที่กำลังเดินไปข้างหน้า คนขับรถเมล์เปรียบเสมือนหัวหน้ารัฐบาล และกระเป๋ารถเมล์เป็นเสมือนเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนผู้โดยสารเปรียบเสมือนประชาชนชาวไทยทั้งหมดที่ต้องยอมจำนนต่ออำนาจรัฐบาลเผด็จการในระบอบประชาธิปไตยไทยตลอดมาหลายยุคหลายสมัย พวกเขาจึงไม่มีสิทธิ์ ไม่มีเสียง และไม่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนประเทศตามระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ดังที่ผู้เขียนกล่าวไว้ว่า “ดูเหมือนว่า...ตลอดระยะเวลายาวนานที่ผ่านมา...ไม่เฉพาะแต่รถโดยสารคันนี้เท่านั้นหรอก รถก็คันแล้วนะที่ผู้โดยสารทั้งหลายเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมานทั้งกายและใจ และอดทนกันมาอดทนกันมาอย่างที่มีมนุษย์ธรรมดา ๆ ที่รู้ร้อนรู้หนาวไม่น่าจะอดทนกันได้...” (พิบูลศักดิ์

โลกใหม่แห่งประชาธิปไตยไทยในเรื่องสั้น : การใช้สัญลักษณ์และการตีความ

ละครพล, 2521: 34) ในตอนท้ายเรื่อง เมื่อความอดทนถึงขีดสุด ผู้โดยสารคนหนึ่งหลุดปาก แดกดันออกมาว่า “ลงเสียสิวะ ลงไปแล้วเดินด้วยตนเอง” แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องคิดว่าการลงจากรถโดยสารแล้วเดินไปสู่จุดหมายด้วยตนเองไม่เกิดประโยชน์อันใด เพราะคนขับ และกระเปาะไม่สนใจผู้โดยสารอยู่แล้ว ดังนั้น สิ่งที่เราควรทำมากกว่าเพื่อให้เรื่องราวแห่งความคับแค้นพึงพินาศไป คือ “พร้อมใจกันยึดรถคันนี้เสียเท่านั้นแหละ ...เป็นทางเดียวจริง ๆ รถต้องเป็นของเขา โดยพวกเขา และเพื่อพวกเขาเท่านั้น” (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2521: 35) ประโยคนี้เลียนแบบมาจากวาทะอมตะของอับราฮัม ลินคอล์น ประธานาธิบดีคนที่ 16 ของสหรัฐอเมริกา ที่ว่า “รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน จะไม่มีวันสาบสูญไปจากโลกนี้” ข้อความนี้สะท้อนเจตนาารมณ์ของตัวละครซึ่งเป็นปากเสียงแทนประชาชนว่าต้องการให้ประเทศไทยเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง มีชื่ออยู่ภายใต้อำนาจอรัฐ ดังนั้นประชาชนต้องแสดงพลังในการเปลี่ยนแปลง

ในปีเดียวกับที่วิชา คัญทัฬห สร่าง “เรือลำใหม่” เป็นพาหนะพามวลชนไปสู่สังคมใหม่ เสนีย์ เสาวพงศ์ เขียนเรื่อง “ทานตะวันดอกหนึ่ง” โดยใช้ “ดอกทานตะวัน” เป็นสัญลักษณ์แทนสังคมใหม่ที่แข็งแกร่ง เรื่องสั้นเรื่องนี้กล่าวถึงทิดคงได้เมล็ดต้นทานตะวันพันธุ์ต่างประเทศซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการทดลองทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้มีดอกใหญ่มีเมล็ดมากและให้ผลผลิตต่อไร่สูง ต้นทานตะวันที่ทิดคงปลูกไว้ดอกออกขนาดใหญ่ผิดปกติ “ดอกงามฝั่งฝายเหมือนกระดังงาใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณหนึ่งวา” (เสนีย์ เสาวพงศ์, 2529: 192) ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งเชื่อว่าเป็นต้นไม้ที่มีเทพสิงสถิต จึงพากันมาจตุบูชาขอหวย และตั้งศาลเจ้าแม่ ทิดคงและเกษตรกรจังหวัดช่วยกันชี้แจงกับชาวบ้านว่าต้นทานตะวันต้นนี้เป็นพืชทดลองทางวิทยาศาสตร์แต่ไม่มีใครฟัง เพราะชาวบ้านมีความเชื่อทางไสยศาสตร์อย่างเหนียวแน่น วันหนึ่งตำรวจพร้อมด้วยพ่อค้าเจ้ามือหวยได้ดั้นมาชมชุกกล่าวหาทิดคงว่าเป็นผู้ก่อความไม่สงบ ปลุกระดมชาวบ้านโดยอ้างเจ้าแม่ทานตะวัน และจัดการชุมนุมในขณะที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก ตำรวจกล่าวหาว่าได้สืบทราบว่าทิดคงซื้อต้นทานตะวันซึ่งเป็นเพียงต้นไม้กระดาศมาหลอกลวงชาวบ้าน และพิสูจน์ให้เห็นโดยให้คณะชายชุดดำฟันต้นทานตะวันทิ้ง แต่เมื่อชาวบ้านได้เห็นว่าต้นทานตะวันเป็นต้นไม้จริง ก็พากันเข้าทำร้ายคณะชายชุดดำด้วยความโกรธ ทิดคงเสียดายที่การทดลองให้เกิดความ

ก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ต้องหยุดชะงักไปเพราะการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม แต่ลูกชาย กลับกล่าวด้วยเสียงสดใส่ว่า “พ่อ หามาปลูกใหม่” (เสนีย์ เสาวพงศ์, 2529: 202)

การที่เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนักเขียนที่ตระหนักถึงปัญหาการบ้านการเมืองอยู่เสมอ ทำให้เชื่อว่าเรื่องสั้น “ทานตะวันดอกหนึ่ง” ต้องมีนัยทางการเมืองแฝงอยู่ เรื่องสั้นเรื่องนี้ เขียนขึ้นหลังจากมีการใช้นโยบาย 66 / 23 ซึ่งมีชื่อเต็มว่านโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะ คอมมิวนิสต์ ประกาศเมื่อวันที่ 23 เมษายน 2523 ลงนามโดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี นโยบายนี้ใช้ยุทธศาสตร์การเมืองนำการทหาร เพื่อดึงนักศึกษาประชาชน เข้ามาใช้ชีวิตเสรีตามปกติแทนที่จะเป็นแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย นโยบายนี้สร้างความสงบสันติและทำให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยล่มสลาย ในเวลาต่อมา ประเทศชาติมีความหวังที่จะดำเนินแนวทางการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่ตระหนักในสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความมีภราดรภาพของประชาชนทุกคน

ดังนั้น เรื่องสั้น “ทานตะวันดอกหนึ่ง” ของเสนีย์ เสาวพงศ์ น่าจะเสนอถึงความหมาย ว่านับจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มีการนำระบอบประชาธิปไตยจาก ตะวันตกมาใช้ในสังคมไทย แต่เป็นเหมือนการทดลองที่ยังไม่ได้ผลสมบูรณ์ เพราะเกิดความขลุกขลักขัดข้องตลอดมา จนมีวลีเสียดเสียดว่า “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” บ้าง “ประชาธิปไตยไม่เต็มใบ” บ้าง สิ่งที่เป็นอุปสรรคขัดขวางความเป็นประชาธิปไตย คือ ความเขลาของประชาชนอย่างหนึ่ง และความไม่เป็นธรรมของผู้มีอำนาจอีกอย่างหนึ่ง ประชาธิปไตยจึงถูกบั่นทอนครั้งแล้วครั้งเล่า แต่เราต้องไม่ท้อใจ ผู้เขียนจึงนำเสนอในตอน ท้ายเรื่องว่า ประชาชนคนรุ่นใหม่ต้องไม่สิ้นหวัง ต้องช่วยกันปลูกต้นทานตะวัน อันหมายถึง “ต้นประชาธิปไตย” กันต่อไปจนกว่าจะสำเร็จสมบูรณ์

ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันในฐานะเพื่อนร่วมสังคม หรือความมีภราดรภาพ อันเป็นจิตวิญญาณหนึ่งของความเป็นประชาธิปไตยถูกนำเสนอในเรื่องสั้น “เรือลำใหม่” ของขมัยภร แสงกระจ่าง เขียนเมื่อ พ.ศ. 2536 สัญลักษณ์ “เรือ” ที่เคยใช้ในเรื่องสั้น 2 เรื่องของวิสา คัญทัพ เพื่อแทนพาหนะที่จะนำสังคมไทยไปสู่สังคมประชาธิปไตย ถูกนำมาต่อยอดอีกครั้งในเรื่องสั้นของ ขมัยภร แสงกระจ่าง เธอกล่าวถึงเรือโดยสารในลำคลอง ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมอีกทางเลือกหนึ่งของชาวกรุงเพื่อหนีการจราจรติดขัดบนท้องถนน นอกเหนือจากการโดยสารรถเมล์หรือรถไฟ มีประโยคหนึ่งในตัวเรื่องที่ตัวละครกล่าวตอบ

โลกใหม่แห่งประชาธิปไตยไทยในเรื่องสั้น : การใช้สัญลักษณ์และการตีความ

ในใจแก่เด็กสาวผู้อ่อนเยาว์ที่ถามว่าอีกนานไหมกว่าเรือลำใหม่จะมารับผู้โดยสาร เนื่องจากเรือลำเดิมเกิดอุบัติเหตุระหว่างทางจนเรือรั่วไม่อาจเดินทางต่อไปได้ ประโยคนั้นคือ “ไม่นานหรอก...ไม่ถึงหกสิบปีหรอกจ้ะ” (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2538: 42) ข้อความประโยคนั้นเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้เรื่องสั้น “เรือลำใหม่” มินัยความหมายระดับลึกไปกว่าการเล่าเรื่องอุบัติเหตุเรือโดยสารชนตลิ่ง เพราะ “หกสิบปี” คือ วาระของประชาธิปไตยไทยครบ 60 ปี ใน พ.ศ. 2535 ซึ่งเกิด “อุบัติเหตุ” อีกครั้งหนึ่ง เมื่อมีการปราบปรามประชาชนผู้ชุมนุมคัดค้านนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งและต่อต้านรัฐธรรมนูญฉบับที่ร่างใหม่ว่าไม่มีความเป็นประชาธิปไตย การล้อมปราบครั้งนี้ทำให้สูญเสียชีวิตเลือดเนื้อของประชาชนจำนวนมากจากการปะทะกันเพื่อสลายการชุมนุม จนเรียกเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535

ในเรื่องสั้น “เรือลำใหม่” หลังจากประสบอุบัติเหตุทำให้เรือรั่วจนต้องนำผู้โดยสารเปลี่ยนขึ้นเรือลำใหม่ คนบนเรือซึ่งมีธรรมชาตินิสัยต่าง ๆ กัน ทั้งเอาเปรียบเห็นแก่ตัว ไม่สนใจคนอื่น ขอบวอยวาย ฯลฯ ล้วนเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นถ้อยที่ถ้อยอาศัยเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือดูแลผู้อื่น และรักใคร่ผูกพันกัน อันแสดงให้เห็นว่ามีความหวังและแสงสว่างในสังคมใหม่ที่ดีกว่าเดิม

สัญลักษณ์ “เรือ” และ “รถโดยสาร” ถูกนำมาใช้สื่อในเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง “ไปให้ถึงจุดหมาย” ของ ขมัยพร มาลัยทัต ได้รับรางวัลชมเชยในการประกวด พ.ศ. 2551 และเรื่อง “รถด่วนสายประชาธิปไตย” ของคำปิ่น สิงสูงเนิน ได้รับรางวัลชมเชย ใน พ.ศ. 2552

ในเรื่อง “ไปให้ถึงจุดหมาย” ขมัยพรกล่าวถึงเรือโดยสารที่มุ่งเดินทางไปเกาะระหว่างทางเกิดเครื่องดับกลางทะเล ทำให้ผู้โดยสารซึ่งเคยเป็นเพื่อนรักใคร่กันมาก่อน แต่กลับแตกคอกันเพราะสนับสนุนพรรคการเมืองคนละฝ่าย ต้องหันกลับมารวมมือกันพายเรือพานาวาฝ่าคลื่นไปถึงฝั่งให้ได้ ในขณะที่ผู้โดยสารคนอื่น ๆ ช่วยกันคนละไม้คนละมือวิดน้ำที่ไหลเข้ามาทางรูรั่วของเรือ ส่วนคนขับเรือก็พยายามซ่อมเครื่องเรือที่เสียให้ใช้งานได้ก่อนเรือล่มกลางทะเล ความคิดเรื่องภาวะวิกฤติเป็นแรงผลักดันให้คนหันมารวมมือช่วยเหลือกันเพื่อความอยู่รอดทั้งของตนเองและคนอื่นเช่นนี้มักนำมาใช้ในเรื่องเล่าทั่วไปทั้งวรรณกรรมและภาพยนตร์ แต่เรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงนัยของจิตวิญญาณประชาธิปไตยที่เน้น

ความแตกต่างแต่ไม่แตกแยก พร้อมเน้นว่าความเจริญของประเทศชาติ สุขและความสะดวกสบายของประชาชนคือเป้าหมายสูงสุด ผู้เขียนสร้างตัวละครที่มีความขัดแย้งทางการเมือง แต่คนทั้งสองละวางอารมณ์แค้นเคืองและความคิดแตกต่างกันลงเพื่อมุ่งไปที่เป้าหมายเดียวกัน คือ พาเรือเข้าถึงฝั่ง เพราะ “ลงเรือลำเดียวกัน” แล้ว เรื่องสั้นเรื่องนี้เขียนขึ้นในช่วงเวลาที่ประชาชนคนไทยแบ่งสีแบ่งพรรคแบ่งพวก ขัดแย้งกันรุนแรงอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน และเกิดความแตกแยกตั้งแต่ในครอบครัวไปจนถึงประเทศชาติ เรื่องสั้นนี้จึงสะท้อนเจตนาธรรมของผู้แต่งที่ต้องการเรียกร้องให้คนในชาติสามัคคีรวมกันเป็นหนึ่งเดียวเพื่อพาประเทศชาติรอดพ้นจากความวิกฤติทางการเมืองเพราะทุกคนล้วนเป็นพลเมืองไทยเท่าเทียมกัน

ส่วนเรื่อง “รถด่วนสายประชาธิปไตย” คำปิ่น สิงสูงเนิน ใช้ “รถโดยสาร” เป็นสัญลักษณ์ของการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย รถด่วนสายประชาธิปไตยอยู่ในสภาพเก่าแก่ ทรุคโทรมเพราะวิ่งข้ามกาลเวลามานับชั่วอายุคน เปลี่ยนคนขับหลายครั้ง ผ่านทางแยกหลายหน มีกฎกติกาบังคับใช้หลายฉบับ บ้างก็พ้นนาการบังคับผู้โดยสาร คนที่ฝ่าฝืนถูกจับโยนออกจากรถ บ้างก็ผลัดกันให้ผู้โดยสารบางคนกระโดดหนีเข้าป่าไป รถด่วนสายนี้หลงทางบ่อยครั้งแม้จะอาศัยประมุขิตของผู้โดยสารเป็นสำคัญ ดังนั้นในขณะที่หลับใหลระหว่างการเดินทาง เหล่าผู้โดยสารก็ฝันถึงรถเมล์คันใหญ่ใหม่เอี่ยม นั่งสบาย อากาศเย็นฉ่ำ บรรยากาศรื่นรมย์ และมีคนทำหน้าที่บนรถที่ “จิตบริสุทธิ์ ตั้งใจ จริงใจ มีความสามารถเป็นอย่างยิ่ง เข้าใจผู้โดยสารซึ่งอย่างน้อยที่สุดต่างขึ้นรถคันเดียวกัน ไปในทางเดียวกัน มีจุดหมายเดียวกัน สำคัญมากที่สุด คือ การยอมรับและเฉลี่ยความทุกข์ความสุขอย่างเสมอภาค ไม่เหลิงในอำนาจ...” (คำปิ่น สิงสูงเนิน, 2553: 123) จุดหมายปลายทางของการเดินทาง คือ “โลกใหม่ที่เป็นอารยะ” ที่ทุกคนสามารถ “กำหนดชะตาชีวิตได้ด้วยตนเอง มีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ มีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน...มีความเป็นอยู่ที่ดี มีข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ มีกฎหมายที่พวกท่านร่วมกันกำหนดขึ้นเอง ปกครองกันเอง ยึดถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่...” (เรื่องเดียวกัน: 133) ซึ่งก็แสดงนัยความหมายถึงโลกแห่งประชาธิปไตยแบบสมบูรณ์นั่นเอง แต่ผู้โดยสารก็ต้องตื่นมารับความจริงในรถด่วนบุโรทั้งคันเดิม ในที่สุดรถด่วนสายประชาธิปไตยก็ไปไม่ถึง จุดหมายเพราะถูกขัดขวางด้วยขบวนการถึงเสียก่อน หากดูจากระยะเวลาที่เขียน ก็น่าจะหมายถึงการที่ฝ่ายทหารทำรัฐประหาร พ.ศ. 2549 เพื่อโค่นล้ม

โลกใหม่แห่งประชาธิปไตยไทยในเรื่องสั้น : การใช้สัญลักษณ์และการตีความ

รัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเป็นเหตุการณ์การเมืองที่บ้านทอนความเป็นประชาธิปไตยให้ชะงักงันอีกครั้ง ในตอนท้ายเรื่อง ถ้อยคำจากผู้เฒ่าที่กล่าวแก่ลูกหลานว่า “ยังอีกไกล” สะท้อนถึงประสบการณ์ชีวิตที่ตอกย้ำว่าการเดินทางไปสู่ “โลกอารยะ” ในความฝันเป็นเรื่องยากลำบาก แต่กระนั้นก็มีน้ำเสียงให้ความหวังว่าไม่ถึงกับสิ้นหวังเสียทีเดียว

จากเรื่องสั้นทั้ง 8 เรื่องที่เขียนขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน ซึ่งนำมาวิเคราะห์ให้เห็นข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีการสืบทอดขนบการใช้ “เรือ” และ “รถ” เป็นสัญลักษณ์แทนพาหนะในการขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ ดังปรากฏในเรื่องสั้นแทบทุกเรื่อง การใช้ “เรือ” มีมากที่สุด คงจะเป็นเพราะมีการใช้อุปสรรคณ์ “รัฐนาวา” เป็นความเปรียบที่หมายถึงประเทศอยู่เสมอ ส่วน “รถ” เป็นสัญลักษณ์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้สภาพเก่าโทรม แออัดของรถประจำทางก็ชวนให้น่ามาใช้เปรียบเทียบกับสังคมประชาธิปไตยที่เคลื่อนไปอย่างเชื่องช้าด้วยอุปสรรคขวากหนามต่าง ๆ มีเรื่องสั้นเพียงเรื่องเดียวที่ใช้ “ต้นไม้” เป็นสัญลักษณ์ ทำให้นึกถึงสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่เรียกกันว่า “ยุคปลูกต้นไม้รักชาติ” เพราะผู้นำรัฐบาลยุคนั้นมีนโยบายเสริมสร้างความรักชาติด้วยการใช้ภาพยนตร์ เพลง และละครเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังจิตสำนึกของประชาชน

เมื่อพิจารณาเหตุผลของการที่นักเขียนใช้สัญลักษณ์ในเรื่องสั้น พบว่า นอกจากจะเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่สร้างนัยความหมายระดับลึก ชวนให้ผู้อ่านตีความให้แตกแล้ว ยังอาจสะท้อนให้เห็นว่าในบางช่วงยุคสมัย นักเขียนไม่มีเสรีภาพในการเสนอความคิดของตนอย่างเสรีและตรงไปตรงมานัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ที่มีการปราบปรามผู้ต่อต้านอำนาจรัฐด้วยการโยนข้อหาเป็นการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ หรือเป็นกบฏ และใช้บทลงโทษทั้งตามกฎหมายและทั้งเหนือกฎหมาย นักเขียนในฐานะนักสังเกตการณ์สังคมจึงเลือกใช้ศิลปะการประพันธ์ผสานกับการนำเสนอความจริงในสังคมเพื่อบอกเล่าให้ผู้อ่านรับรู้ เรื่องสั้นที่เลือกมาศึกษา จำนวน 8 เรื่อง เขียนขึ้นในช่วง พ.ศ. 2514 – 2552 ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดเหตุการณ์รุนแรงทางการเมืองหลายครั้ง ได้แก่ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 การคืนสู่อำนาจตามนโยบาย 66 / 23 เหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2535 รัฐประหาร พ.ศ. 2549 และช่วงขัดแย้งระหว่างกลุ่ม “เสื้อแดง” และ “เสื้อเหลือง” เรื่องสั้นที่เลือกมาศึกษาจึงสะท้อน

บริบททางสังคมและการเมืองเหล่านี้เป็นฉากหลัง เพื่อนำเสนอภาพของโลกใหม่แห่งประชาธิปไตยในยุคมคติ

โลกใหม่ในจินตนาการความคิดของผู้เขียนเรื่องสั้นเป็นโลกอุดมคติที่มีภาพลักษณ์แตกต่างกันไปบ้างตามช่วงบริบททางสังคม ในเรื่องสั้นช่วงแรก ๆ การบริหารประเทศด้วยรัฐบาลเผด็จการทหาร ทำให้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ ขาดกลไกในการตรวจสอบรัฐบาล มีการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมรังแกประชาชนที่ต่อต้านอำนาจรัฐ ดังนั้น นักเขียนจึงนำเสนอภาพคู่ขัดแย้ง คือ รัฐกับประชาชน โดยชี้ให้เห็นว่ามีประเทมหอาอำนาจตะวันตกและทุนนิยมเป็นเครื่องมือสนับสนุนรัฐบาล ในยุคสงครามเย็น การช่วงชิงอำนาจระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และสาธารณรัฐประชาชนจีน ส่งผลกระทบถึงประเทศเล็กประเทศน้อยทั่วโลก อเมริกาเชื่อมั่นในทฤษฎีโดมิโนที่เห็นว่าประเทศในคาบสมุทรอินโดจีนจะถูกลัทธิคอมมิวนิสต์แทรกซึมจากเหนือลงสู่ใต้ ดังนั้น ประเทศไทยจึงเหมาะจะเป็นกันชนป้องกันการรุกรานของลัทธิคอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกาจึงเข้าแทรกแซงการเมืองของไทยและประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ สังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าวยังเป็นยุคที่ความเจริญกระจุกอยู่ในเมืองหลวง ไม่กระจายไปสู่ชนบท คำขวัญยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่ว่า “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ” เป็นวาทกรรมที่สะท้อนสภาพของเมืองเท่านั้น ในขณะที่ท้องถื่นชนบทมีแต่ความอดอยากร้อนแล้ง เกิดวลี “ทุ่งกุลาร้องไห้” กว่าจะถูกเปลี่ยนให้เป็น “อีสานเขียว” ในเวลาต่อมา เมื่อรัฐเริ่มมองเห็นปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างชนบทกับเมือง และหุ้มเหการพัฒนภาคอีสานซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่กันดารที่สุด ดังนั้น โลกใหม่ในอุดมคติในเรื่องสั้น “เราจะฝ่าข้ามไป” ของวิสา คัญทัพ จึงกล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ของชนบทด้วยพืชพันธุ์ ธรรมชาติ และความเสมอภาคทางเพศ อุดมการณ์ในเรื่องความเสมอภาค ความเท่าเทียม ความเป็นธรรม จึงเป็นประเด็นจิตวิญญาณประชาธิปไตยที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดในเรื่องสั้นยุคนี้ ส่วนเรื่องสั้น 2 เรื่องของพิบูลศักดิ์ ละครพล กล่าวถึงเรื่องของสิทธิ เสรีภาพ และการที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครอง

น่าสังเกตว่าในเรื่องสั้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ช่วงแรก นักเขียนมีน้ำเสียงดูต้น มีลักษณะปลุกเร้าพลังประชาชนให้ลุกขึ้นสู้ ต่างจากเรื่องสั้นในยุคหลังที่นักเขียนมีน้ำเสียงประนีประนอม แม้อ่อนล้าแต่มีความหวังถึงความสงบสันติสุข ดังนั้น

โลกใหม่แห่งประชาธิปไตยไทยในเรื่องสั้น : การใช้สัญลักษณ์และการตีความ

ในเรื่องสั้นหลังเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2535 จึงพบว่านักเขียนนำเสนอจิตวิญญานประชาธิปไตยในเรื่องภราดรภาพ คือ ความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ แบ่งปันทุกข์สุขอย่างคนร่วมสังคมเดียวกัน ทั้งนี้ รวมทั้งเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้าที่เขียนในยุคทศวรรษ 2550 ที่ชี้ชัดตรงข้ามมิใช่เพียงรัฐกับประชาชน แต่เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนกันเองจนมีการแบ่งสี แบ่งพรรค นักเขียนจึงเน้นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การเคารพนับถือกันอย่างเป็นพี่น้องร่วมครอบครัวเดียวกัน เพื่อให้เกิดภราดรภาพและสร้างความสมานฉันท์ และมีเป้าหมายเดียวกันคือประเทศชาติและประชาชน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าโลกประชาธิปไตยในอุดมคติมีอยู่ในจินตนาการของนักเขียนและประชาชนทั่วไป แต่หนทางดำเนินไปสู่สังคมอุดมคตินั้นไม่ง่ายเลย รัฐนาวาแห่งประชาธิปไตยไทยแล่นฝ่าคลื่นลมมายาวนานกว่า 60 ปี แล้ว คลื่นลมก็ยิ่งรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ แต่ทุกคนล้วนมีความหวังว่าเราจะไปถึงจุดหมายปลายทางอย่างปลอดภัยได้ในที่สุด และมีสันติสุขในโลกใหม่ที่ได้ร่วมร่างกายแรงใจกันสร้างขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- คำปิ่น สิงสูงเนิน. (2552). **รถด่วนสายประชาธิปไตย**. ใน พี่สาวของผม รวมวรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ชัมัยพร มาลัยทัต. (2552). **ไปให้ถึงจุดหมาย**. ใน สะพาน รวมวรรณกรรมการเมือง รางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ชัมัยภร แสงกระจ่าง. (2538). **เรือลำใหม่**. ใน นางสิงห์มอเตอร์ไซค์. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- พิบูลศักดิ์ ละครพล. (2521). **บนราวแห่งความคับแค้น**. ใน เมืองไทยไม่ใช่ของคุณคนเดียว. กรุงเทพฯ: พี.พี.
- วิสา ศัญทัพ. (2523). **เรือลำใหม่**. ใน เรือลำใหม่. กรุงเทพฯ: นกฮูก.
- _____. (2532). **งานชุมนุมของคนบ้า**. ใน เราจะฝ่าข้ามไป (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิราบ.
- _____. (2532). **เราจะฝ่าข้ามไป**. ใน เราจะฝ่าข้ามไป (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิราบ.
- เส็นีย์ เสาวพงศ์. (2529). **ทานตะวันดอกหนึ่ง**. ใน ทานตะวันดอกหนึ่ง. กรุงเทพฯ: อ่านไทย.